

İbn Battûta Seyâhatnâmesi'nde Türkçe Kelimeler

CEVDET ÇAKMAKÇI
Doç. Dr., KRAL SUUD Ü. DİLLER VE ÇEVİRİ FAKÜLTESİ

1. İbn Battûta'nın Hayatı

İbn Battûta lakabıyla şöhret yapmış olan bu büyük Arap seyyâhının adı: Şerefeddin Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim et-Tancî el-Levâtî'dir. Berber kabilelerinden Levâta'lara mensuptur, İbn Cüzey şöyle der: "Ebû Abdullah Gırnata'da bana, 17 Receb 703 (24 Şubat 1304) Pazartesi günü Tanca'da dünyaya geldiğini söyledi".

Şeyh Ebû Abdullah İbn Battûta kendisi de şöyle demektedir:

"Beytü'l-Harâm'ı haccelemek ve Ravda-i Mutahhara'yı ziyaret etmek maksadıyla 2 Receb 725 (14 Haziran 1325) Perşembe günü doğum yerim olan Tanca'dan çıktım. O zaman, kuşların yuvalarını terkedişleri gibi, ben de vatanımı terkettim. Annem babam henüz hayatta idiler. Kendilerinden üzülerek ayrıldım. Bu benim için olduğu kadar onlar için de bir üzüntü kaynağı oldu. Seyâhate çıkışım, müminlerin emîri ve dinin yardımcısı, imam-ı mukaddes Ebû Yusuf b. Abdülhakk'ın oğlu Ebû Sa'îd'in saltanatı zamanına rastlıyordu. Tanca'dan ayrıldığımda 22 yaşında idim."

İbn Battûta'nın *Tuhfetu'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibil-Esfâr* adlı seyâhatnamesi daha çok *Rihletu İbn. Battûta* adıyla tanınmış bulunmaktadır.

Seyâhat-nâme-i İbn Battûta, XIV. yüzyıl İslâm âlemi ile birlikte Türklük dünyasını canlı levhalar halinde aksettiren önemli kaynaklardan biridir. Kısa *Rihle* olarak da tanınan seyâhat notları *Tuhfetu'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve 'Acâ'ibi'l-Esfâr* adıyla, Sultan Ebû İnan'ın arzusu üzerine İbn Cüzey el-Kelbî tarafından 756/(1355) tarihinde kaleme alınmıştır

İbn Battûta Mali'ye ve Timbuktu'ya uğradıktan sonra 1353 sonlarına doğru seyâhatini ikmal ederek Fas'a döndüğünde 49 yaşında idi. Ölüm tarihi ise 1369'dur.(3)(Bürol, Nurettin. *İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan*. Yüksek Lisans Tezi.AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.)

2. *İbn Battûta'nın Gezileri*

22 yaşına kadar Tanca'da yaşayan İbn. Battûta, 1325 yılında ilk defa Hac maksadıyla yurdundan ayrılmış, bu seyâhatinde uğradığı yerlerde halk tarafından din ve şeriat konularından anlar bir kimse olmak hasebiyle saygıyla karşılanması ve itibar görmesi, buraların yüksek şahsiyetleriyle tanışmış olması, onda İslâm dünyasını tanıma merakını uyandırmış, mâcarasever ve araştırmacı ruhunu kamçılammış. Onun bu merakı Mısır, Suriye, Arap yarımadası, İrak, İran, Doğu Afrika, Anadolu, Kuzey Türk illeri, Orta Aysa, Hindistan, Çin, Endülüs ve Sudan gibi ülkeleri içine alan ve çeyrek yüzyılı aşan gezilerine sebep olmuştur. (Parmaksızoğlu, İsmet, *İbn Battûta Seyâhatından Seçmeler*.İstanbul 1971 önsöz.I)

İbn. Battûta bu gezilerini üç seferde yapmıştır. Bunların hepsinin toplamı yirmi dokuz yılı doldurur. Bu gezilerinin en uzununu ilki olup, mağrib ve meşrik ülkelerinin tümünü içine alır. İbn. Battûta 'nın gezileri sırasında uzun süre kaldığı ülkelerden biri Hindistan, diğeri de Çin olup, bunların ilkinde iki yıl, ikincisinde ise bir buçuk yıl kalmıştır. Belde kadılığını kabul etmesi mecburiyetiyle, buralarda bu kadar uzunca bir zaman kalmıştır. Dolaştığı her yerde ülkenin hâkimleri, kadıları, ileri gelenleri, önemli şahsiyetleri ile tanışmış, onların âdetlerini, törelerini, yaşayışlarını, yediklerini, içtiklerini, çok ince bir şekilde tespit etmiştir. (Parmaksızoğlu, İsmet, *İbn Battûta Seyâhatından Seçmeler*, İstanbul 1971 önsöz.I)

Büyük seyyâh İbn Battûta 'nın, meşhur seyâhatnamesinde Anadolu'ya dair yazdıklarını sunmadan önce, uğradığı memleketleri burada kısaca sayalım: Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mısır, Filistin, Suriye, Hicaz, Yemen, Irak, İran, Mozambik'e kadar Doğu Afrika kıyıları. Diğeri taraftan Arabistan Yarımadası'nın güney ve doğu kıyıları, Anadolu, Kırım, Kıpçak illeri, İstanbul, Buhara, Türkistan, Afganistan, Hindistan, Seylan, Hind Okyanus'unda bir çok ada, Endonezya, Hindicini, Çin, Akdeniz'de Sardenya adası, İspanya, Sudan v.s. (Cârim, Fuad, *Marko Polo ve İbn Battûta*, İstanbul 1966, s. 51)

İndüs havâlisini ve Multan'ı ziyareti müteakip, Delhi'ye varan İbn Battûta, burada kadılık v.b. vazifelerle 7 sene oturmuştur. 743 (1342) senesi başlarında Muhammed Tuğluk Şah'ın emri ile ve resmi elçisi sıfatıyla, Çin'e gitmek üzere yola çıkmıştır. Yolda çeşitli zorluklarla karşılaşması yüzünden, bu işten vazgeçmek istediye de, Hindistan'ın batı sahillerini görmek

imkânını bulmuştur. Hint Okyanusu'nda Zibe-i Mahal (Maldiv) adalarındaki müslümanların bir buçuk sene kadılığını yaptıktan sonra, doğu Hindistan kıyılarına, Bengale'ye, Cava (Sumatra)'ya gitmiş ve Tavâlisi adası üzerinden Çin'e girip, Zeytun'dan Sin Kalan (Kanton)'a, Hansa bölgesinde Hatâ'ya (Kuzey Çin) geçerek, Hanbalık (Pekin)'a varmıştır. Çin'de¹ siyasî ortamın gerginleştiğini anlayarak, vatanına dönmeye karar veren İbn Battûta, 749 (1348) tarihinde Mekke'ye gelmiştir. Buradan İskenderiye'ye gitmiş, deniz yolu ile Fas'a vararak Sultan Ebû İnan tarafından kabul edilmiştir. (Şaban 750/(Ekim 1349).

Onun içindeki seyâhat arzusu henüz sönmemişti. Bu sebeptendir ki, Cebel-i Feth (Cebel-i Târik)'ten İspanya'ya geçerek, Endülüs'ün belli başlı müslüman şehirlerini dolaşmıştır. Dönüşte Atlas sahillerini ve Merâkeş'i gezmiş; nihayet müslümanların bulunduğu son ülkeyi de gezip görmek maksadiyle Sahra-i Kebîr'e yönelmiştir. Sudan'a, Nijerya boyuna kadar uzanmış, Mali'ye ve Timbuktu'ya uğradıktan sonra 1353 sonlarına doğru seyâhatini ikmal ederek Fas'a dönmüştür İbn Battûta bu sırada 49 yaşında idi. (Çevik, Mümin, *İbn Battûta Seyâhatnamesi*, İstanbul 1983, s. 6)

3. *İbn Battûta'nın Türk İllerine Gezileri*

İbn Battuta Karadeniz'de Sinop'tan, gemi ile Kırım'a geçti. Buraya ayak bastığı tarihlerde Altın Orda Hanlığı bütün haşmetiyle Deşt-i Kıpçak bölgesine hakimdi. Hanlık en parlak dönemini yaşıyor ve devletin başında da müslüman bir hükümdar olan Özbek Han (1312-1340) bulunuyordu. İbn Battuta'nın Kırım'da ilk uğradığı liman şehri Kerç'tir. Bundan sonra uğradığı yerler sırasıyla şöyledir: Kefe, Kırım, Seccan, Azak, Macar ve oradan Özbek Han'ın ordasına gelir ve han ile görüşür. (Buradan Bulgar şehrine gidip döndüğünü de söylemektedir) Sonra Hacı Tarhan'a gelmiş buradan Özbek Han'ın üçüncü hatunu ve Bizans İmparatoru'nun kızı Beylan Hatun'un İstanbul'a gitmesini fırsat bilerek maiyyetinde İstanbul'a gitmek için geri dönerek; Sugdak ve Bizans hududundaki Baba Saltuk üzerinden İstanbul'a varır. İstanbul'dan dönüşte başkent Saray Berke'ye, oradan Saraycık, Harezmi, Alkad Beykent, Buhara, Nahşeb (Hesef)'e ve oradan da Çağatay, Hatifi, Tarmaşiriü Han'ın ordasına vararak hanla görüşür. Daha sonra Semerkant'a ve Tirmiz'e uğrar. Böylece Maverâünnehr'in önemli şehirlerini de gezdikten sonra Horasan'a yönelir. Horasan şehirlerinden; Belh, Herat, Cam, Tus, Hişapur, Bistam'ı görür, oradan Afganistan'a, oradan da Şaşnagar'dan Sind vadisine iner. (Bürol, Nurettin. *İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan*. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.)

Bunun yanında seyâhatnamede XIV. yüzyıl Türk dünyasına ait çok önemli bilgileri; hatta hiçbir kaynakta bulunmayan çok ilginç bilgileri de içermektedir. Seyyâh o dönemin anlayışını, yaşayışını, hükümdarların ve hatunlarının törelerini, şehirlerdeki hayatı ve en fazla da dikkatle araştırdığı ve bir nevi seyâhatinin sebebi olan müslümanların durumunu ve İslamın yayıldığı alanlarla İslami faaliyetleri teferruatlı bir şekilde vermiştir. (Bürol, Nurettin. *İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan*. Yüksek Lisans Tezi.AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.)

4. *İbn Battûta'nın Anadolu Gezileri*

İbn Battûta Anadolu'daki gezilerine gelince, 733/1333 yılında Suriye'deyken, Lazkiye'den bir Ceneviz gemisine binerek Alâiye'de (Alanya) Anadolu'ya ayak basmıştır. İbn Battûta'nın uğradığı yerlerden bugünkü Türkiye'nin toprakları üzerinde bulunanları da belirtelim:

Adana, Aksaray, Akşehir, Alâiye, Amasya, Antakya, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bergama, Beyşehir, Bolu, Burdur, Bursa, Denizli, Eğridir, Erzurum, Erzincan, Gerede, Geyve, Gölhisar, Göynük, Gümüşhane, İsparta, İstanbul, İzmir, İznik, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Konya, Larende, Mağnisa, Mardin, Mekece, Milas, Mudurnu, Muğla, Niğde, Nusaybin, Safranbolu, Selçuk, Sinop, Sivas, Tavas, Tire, Yenice. Daha sonra Sinop'tan, gemi ile, Kırım'a geçmiştir (Çevik, Mümin, *İbn Battûta Seyâhatnamesi*, İstanbul 1983, s. 6) Anadolu'ya yaptığı bu uzun yolculuk 1332 ve 1333 yıllarına rastlar.

İbn Battûta Anadolu için şöyle demektedir:

“Bilâd-i Rûm denilen bu ülke, dünyanın en güzel memleketidir. Tanrı güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken, burada hepsini bir araya getirmiştir. Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı yaşar ve en nefis yemekler pişirilir. Tanrı'nın yaratıkları içinde en şefkatli olanlar bunlardır ki, bundan ötürü “Bolluk, bereket Şam (Suriye)'da; şefkat ise Rûm (Anadolu)' dadır”. Bu memlekete geldiğimiz andan itibaren çevredeki komşularımız, kadın olsun, erkek olsun durumumuzla ilgilenmeden yapamamışlardı. Burada kadınlar erkeklerden kaçmazlar ve yola çıkacağımız zaman akraba, ya da hane halkındanmuşçasına bizimle vedalaşırlar, bu ayrılıktan dolayı üzüntülerini, gözyaşları dökerek belirtirlerdi.

Bu ülkedeki âdetler gereğince, ekmek haftada bir gün pişirilir ve pişirilen ekmek de haftanın öteki günlerine elverecek kadar olurdu. Ekmek günü belde erkekleri sıcak sıcak ekmekler, nefis yemeklerle çevremizi donatırlar, ‘Bunları size kadınlar gönderdi, sizden hayır duâ bekliyorlar.’, derlerdi.

Ülke halkı bütünüyle İmam Ebû Hanîfe (r.a.) mezhebinde olup, ehl-i sünnettir. Aralarında ne kaderci, ne râfîzî, ne mutezileden, ne haricî, ne de bid'at

ehli bulunmaktadır. Tanrı taâlâ hazretleri onları bu faziletleriyle üstün kılmıştır.”

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, İbn Battûta, Anadolu'da kendisine ilginç gelen şeyleri not etmiştir. Meselâ, notları arasında Anadolu'da görüştüğü çok yaşlı olduklarından bahsettiği bir zat ile, yaşları yüz otuz veya yüz altmışa ulaşmış kişileri ziyaret ettiğini belirterek, kendisine ilginç gelen bu bilgileri kaydetme gereğini duymuştur. Hatta, müslüman olmayan bir yaşlı kadının evinde gecelediklerini yazdığı gibi bu kadının kendilerine za'feran satmak istediğine kadar değişik notlarla Anadolu'nun hem sosyal, kültürel ve folklorik, hem de ekonomik ve siyasî hayatı ile ilgili, Türk kültür ve medeniyet tarihine ışık tutucu birçok malzemeyi bize aktarmış bulunmaktadır.

Böylece İbn Battûta, günümüzden yedi yüzyıl öncesi XIV. yüzyılda Beylikler devri Anadolu'sunun sosyal, kültürel ve iktisadî hayatına dair bilgiler vermektedir. O zaman Anadolu'sunda yaşamış olan Türkler'in yaşayışını görerek, onlara dair birçok bilgiyi bugüne ulaştırmak suretiyle tarihe de önemli bir katkıda bulunmuştur. Özellikle, Anadolu Türkleri'nin fakirlere, muhtaçlara, düşkünlere, gezginlere, yolculara, misafir ve bilginlere karşı, hangi dinden olduklarına bakmaksızın, gösterdikleri ilgiyi ortaya koyması yönüyle de ayrıca önem arz etmektedir.

5. İbn Battûta Gezilerinin Önemi

İbn Battûta, Afrika ve Asya ile Doğu Avrupa ve İspanya'nın birçok yerleri hakkında bilgiler bulduğumuz eserinde, Anadolu'da da gezip dolaştığı yerler hakkında önemli bilgiler vermektedir.

“Rihle” adıyla tanınan gezilerini ve hâtıralarını kapsayan eser, İbn Battûta'nın kaleminden çıkmış değildir. Seyyâh, 1349 Ekiminde yurduna döndükten sonra Benî Merin hükümdarlarından Ebû İnan Fâris'e intisâb etmiş ve bu hükümdarın arzusu üzerine seyâhat hâtıraları, tanınmış âlimlerden İbn Cücey el-Kelbî tarafından kaleme alınmıştır. Aslında İbn Battûta bir kere Hindistan'da, Kul'de soyulduğu zaman, bir kere de Kalikut'ta gemisinin batması yüzünden, gezileri sırasında tutmuş olduğu notların önemli bir bölümünü kaybetmişti. İbn Cüzey, girişinde belirttiği gibi, gezginin anlattıklarını hemen hemen aynen, fakat sadece ve akıcı bir üslûp ile aktarmakla beraber, kendinden de bir çok parçalar ilâve etmekten geri kalmamıştır. Yazar, İbn Battûta'nın rivayetlerine, sırası geldikçe, başka hikâyeler eklemiş, İslâm dünyasının büyük kültür merkezlerinden bahs ederken tanınmış şairlerden kıt'alar almıştır. Başta İbn Cübeyr olmak üzere el-Bekrî, Kurtubî, Erzak ve Sîrâfî'den nakiller yaptığı gibi, Mes'udî ve Bîrunî'nin eserlerinden de faydalanmıştır.

İbn Battûta dolaştığı yerlerde bölgenin din adamları ile hükmdarların, kudret sahiplerinin anlaşmazlıklarına, mücadele ve savaşlarına ayrı bir ilgi göstermiştir. Yine gezileri sırasında dindar bir kimse olmak itibariyle her gittiği yerde gördüğü, duyduğu kutsal makamları ziyaret etmiş, dini kuruluşları bütün incelikleri ile öğrenmeye çalışmış, din adamları ile sıkı temaslar kurmuştur. İslâm dünyasına ve kamu oyuna Hind fakirlerinden, Anadolu ahilerinden ve İran' daki Bâtınlık hareketinden ilk defa bahseden bir gezgin olarak İbn Battûta ayrı bir değer taşımaktadır. (Pamaksızoğlu, İsmet: *İbn Battûta Seyâhatnamesinden Seçmeler*, İstanbul 1971.)

İbn Battûta gittiği yerlerde idareciler ve ileri gelenlerle beraber kadınlarla da konuşmuş, onların âdet ve geleneklerini, yedikleri, içtikleri şeylere kadar günlük hayatta karşılaşılan ve ilgisini çeken olayları tesbit etmiştir. Ayrıca, devrin İslâm dünyasını tanımamıza yardım eden eserinde zamanının siyasî mücadeleleri ile sosyal ve iktisadî hayatı hakkında bilgiler vermesi yanında, birçok orijinal coğrafi bilgileri de ihtiva eden notlarını bir araya getirmiştir. Gerçi verdiği bazı bilgilerin sıhhatinde bazı yanlışlıkların bulunduğu tespit edilmişse de eserin hâlâ günümüz araştırmacılarına kaynaklık eden özelliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.

Seyâhatnâme, ihtiva ettiği yemek, içmek, giyim, âletler ve âdetlere müteallik etnoloji ve folklor malzemesinden başka, XIV. yüzyılın ilk yarısındaki İslâm âlemi iktisadiyatını, san'at ve münâkalâtını tetkik edecekler için bir hazine değerindedir. Kervan menzillerinden itibaren büyük kara ve deniz yollarından bahsedilmiş, Atlas Okyanusu ile Japon adaları arasındaki ticaret merkezleri ve limanlar hakkında geniş bilgi verilmiştir. Buralarda hangi milletlerin ne gibi metaller üzerinde ticaret yaptıkları, her bölgenin sinâî ve ziraî üretimi, ne gibi maddeler ihraç veya ithal olunduğu anlatılmış, muhtelif memleketlerdeki çeşitli tedavül vâsıtaları ve türlü ağırlık ölçüleri hususunda izahlarla bulunulmuştur.

Böylece İbn Battûta, günümüzden yedi yüzyıl öncesi Anadolu'sunda yaşamış olan Türkler'in yaşayışını görerek, onlara dair birçok bilgiyi bugüne ulaştırmak suretiyle tarihe de önemli bir katkıda bulunmuştur. Özellikle, Anadolu Türkleri'nin fakirlere, muhtaçlara, düşkünlere, gezginlere, yolculara, misafir ve bilginlere karşı, hangi dinden olduklarına bakmaksızın, gösterdikleri ilgiyi ortaya koyması yönüyle de ayrıca önem arz etmektedir.

Bunun yanında, ahi zaviyelerini de ziyaret ederek, hatta her gittiği yerde ahi zaviyesi arayacak kadar bu müesseselere ısınmış ve Türk ahilik teşkilâtı hakkında ilk kez görgüye dayanan, gerçekten değerli bilgiler veren, İbn Battûta, diğer müslüman ülkelerde yaşayanlarla, Anadolu Türkleri arasında mukayeseler yapmamıza da imkân vermiş olmaktadır. Zira, Seyâ-

hatname, bize nerelerde ahi zaviyesi bulunduğunu gösterdiği gibi bu zaviyelerin yönetimleri, faaliyet ve fonksiyonları hakkında da çok değerli bilgiler edinmemize yardımcı olmaktadır, bilgi vermektedir. Devrin büyük şeyhleri, velilerinden başka Sünnilik, şi'lik ve şubeleri hakkında fikir edinmek te mümkündür.

6. İbn Battûta'nın Gezileri İle İlgili Çalışmalar

İbn. Cüzey, gezginin hâtıralarını yazma işini Ocak 1355'te tamamlamıştır. İbn. Battûta ise, 1369 yılında ölmüştür. Eseri, yazıldığı andan itibaren ilgi görmüş, önem ve değer kazanmıştır. Bugüne kadar kısmen veya tam metin olarak Fransızcadan başka, İngilizceye, Almancaya, Portekizceye, Urdu diline çevrilmiş ve Arapça metin Mısır'da dört defa, Beyrut'ta ise defalarca bastırılmıştır. İbn. Cüzey'in kaleminden çıkan nüsha Cezayir'de Kostantin şehrinde bulunarak Paris'e götürülmüş ve Bibliotheque Nationale'de muhafaza altına alınmıştır. Arapça metin ve Fransızca tercümesi 1853-1858 tarihleri arasında Paris'te C. Defremey ve Sanguinetti tarafından dört cilt halinde yayımlanmıştır. Arapça en kapsamlı çalışma Abdülhâdî et-Tâzî'nin beş ciltlik neşridir, 1417/(1997) yılında Rabat'ta yayımlanmıştır.

Eserin Türkçe tercümelerine gelince, Seyâhatnâmenin ilk muhtasar tercümesi 1290/(1873) yılında Süleyman Efendi Matbaası'nda basılmıştır. Bu metnin yazma nüshası ise, İstanbul Üniversitesi Yıldız Koleksiyonu arasında bulunmaktadır. Çok muhtasar ve yanlış bir tercüme olan bu metinden sonra, Paris baskısı esas alınmak suretiyle tam metin olarak yapılan tercümesi Damad Mehmed Şerif Paşa'nın kaleminden çıkmış ve 1325/(1907)'de İstanbul'da yayımlanmıştır. Bu tercümenin her ne kadar üslûbu bir parça eskimiş ve verdiği notların ilmî değeri kalmamışsa da, genellikle faydalanılabilecek bir metin olma değerini hâlâ muhafaza ettiği söylenebilir.

İbn Battûta Seyâhatnâmesi'nden Seçmeler ise, İsmet Parmaksızoğlu tarafından iki ciltlik bir hacimde olan asıl metnin sadece Batı Türk illeri, Anadolu ve Kuzey Türk İlleri, Altun-Ordu bölgelerini içine alan bölümlerinden ibarettir. Millî Eğitim Bakanlığınca, 1971'de İstanbul'da yayımlanan ve Türk kültürünün aslî kaynaklarına münhasır bulunan Bin Temel Eser serisi arasında yer almıştır, bu seçmelerin, *Rihlet İbn. Battûta*'dan bazı bölümlere yer vermiştir. Gerçekte, eserin sahibi hayatında, yirmi dokuz yılı dolduran ve onun her türlü meşakkate göğüs gererek bütün İslâm dünyasını dolaşma ve tanıma arzusundan kaynaklanmıştır.

Türkçe'de bu çalışmalardan sonra. Mümin Çevik tarafından Mehmed Şerif çevirisinin sadeleştirilip "tam metin" olduğu belirtilerek gerçekleştirilen baskısı İstanbul'da 1983'te basılmıştır.

Mehmet Şeker tarafından kitabın Anadolu, özellikle Denizli ve ahîlerle ilgili kısmı üzerine yapılan çalışma Osmanlıca çevirinin bazı bölümlerinin yeniden tasnif ve tekrarından ibaret kalmıştır. (*İbn Battûta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik*, Ankara 1993).

Nurettin Bürol *İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991).

Son yıllarda esere tekrar ilgi duyulmuş ve Sait Aykut tarafından Abdülhâdî et-Tâzî'nin beş ciltlik neşri esas alınarak Gibb ve Beckingham'ın İngilizce, Yerasimos'un Fransızca tercüme ve Dunn'ın çalışması gibi diğer önemli literatürden faydalanmak suretiyle açıklamalı bir çevirisi yapılmıştır; çalışma Yapı Kredi Yayınları arasında 2004'te neşredilmiştir.

7. *İbn Battûta'nın Gezi Notlarında Geçen Türkçe Kelimeler*

Büyük gezgin İbn Battûta'nın, Seyâhatnamesinde uğradığı ülkeleri genel olarak tekrar bir gözden geçirelim:

Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb, Mısır, Filistin, Suriye, Hicaz, Yemen, İrak, İran, Mozambik'e kadar Doğu Afrika kıyıları, Arabistan Yarım-Adası'nın güney ve doğu kıyıları, Anadolu, Kırım, Kıpçak İlleri, İstanbul, Buhara, Türkistan, Afganistan, Hindistan, Seylan, Hind Okyanus'unda bir çok ada, Endonezya, Hindicini, Çin, Akdeniz'de Sardenya adası, İspanya, Sudan.

Yolculuğa 1325 yılında girişen İbn Battûta, yirmi dört yıl dolaşım memleketine döndükten sonra, Granada'ya kadar çıkarak Endülüs'ü de görmüş ve 1351 yılından 1354 yılına değin, Sudan illerine kadar bir yolculuk etmiştir.

Biz bu gezileri sırasında ister Türk İlleri'nde veya Anadolu gezisi notlarında tespit ettiğimiz Türkçe kelimeleri veriyoruz, ki bunların sayısı 60 civarındadır ve bu kelimelerin bir bölümü de birden fazla yerde geçmektedir.

kelime	Geçtiği sayfa,sayfalar	Türkçesi
آطا	354	ata
آل	385	al
آل طمغی	385	al damga
آتابك	210,644	atabey
أخي	302	ahi
أردو	344,348	ordu
أردوجا	348	orduca
أغا	311,406	ağa
أعاج	305	ağaç
أغلی	387	oğlu

أفندی	330	efendi
ألطن	368	altın
ألطن طاش	368	altıntaş
ألوصو	368	ulusu
ألوخاتون	346	Ulu Hatun
أیت كجك	349	küçük it
بابا	598	baba
بجق	311	bıçak
بجقجی	311	bıçakçı
بخاری	327	Buhara
بخشی	627	bahşi,bakşı
برغالی	470	bulgari
بیش داغ	344	Beşdağ
بك	301,349	bey
بورخانی	339	burhani
بوزة	340	boza
بیبی	284	bîbî
بیسوس	303,313	beysus
ترخان	355	Turhan
تزك	335	tezek
تندیل	627	tendil
تتقری	627	tanrı
تین	349	tin
جان	349	can
جراجی	303	çıracı
جلبی	305	celebi
جوق	322 ، 368	çok
خاتون	343 ، 345	hatun
دغ	344	dağ
رغان	326	Ruğan, yağ
سراجوق	368	Saraycık
سمن	326	saman
صوم	355,356	som
طمغی	385	damga
عربة	337,338	araba(tekerlekli)
قازغان	241	kazan
قیان	523	kapan
قرا اعاچ	305	Karaağaç

قطلو	367	kutlu
قطلودمير	376,385	Kutludemir
قفجق	335	Kıpçak
قفطان	170	kaftan
قمز	,348,339,343	kımız
كبك	348,384	kepek
كلبجا	376	külçe

KAYNAKLAR

1. İbn Battûta: Tuhfetu'n-Nuzzâr fi Garaibi'l-Emsâr ve Acâibil-Esfâr.Talal Harb neşri .3. baskı. Beyrut 2002.
2. Pamaksızoğlu, İsmet: İbn Battûta Seyâhatnamesinden Seçmeler, İstanbul 1971.
3. Aykut, A Sait: İbn Battûta Seyâhatnamesi. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
4. Şeker, Mehmet: İbn Battûta 'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahîlik. Ankara 1993.
5. Bürol, Nurettin. İbn Battûta'ya Göre Deşt-i Kıpçak ve Türkistan. Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.
6. Çevik, Mümin. İbn Battûta Seyâhatnâmesi. İstanbul 1983.
7. İ. Kafesođlu İbn Battûta Mad. İslam.Ansiklopedisi. 6.V/II İst. 1977 s. 708.
8. Aykut, A Sait: İbn Battûta. Mad. İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul 1999, c. 19, s. 361-368.
9. Cârîm, Fuad, Marko Polo ve İbn Battûta, İstanbul 1966.